

izvirni znanstveni članek

UDK 728.37(497.4 Ljubljana)"1918/1941"
prejeto: 24. 5. 2002

Vida Koporc-Sedej

prof. geografije in umetnostne zgodovine, pomočnica ministrice, Ministrstvo za kulturo, Cankarjeva 5, SI-1000 Ljubljana

Meščanske vile med obema svetovnjima vojnama v Ljubljani

IZVLEČEK

Vile, ki so jih za premožnejše meščane projektirala in gradila stavbna podjetja, so zapis obdobja in načina življenja med obema svetovnjima vojnama v Ljubljani, ki je še premalo raziskano. Kratka oznaka delovanja enega izmed mnogih stavbnih podjetij, ki je v tem obdobju gradilo meščanske vile v Ljubljani - Stavbnega podjetja Slokan, nakazuje družbene in arhitekturne spremembe ter predstavlja košček mozaika na področju evidentiranja slovenske stanovanjske kulture.

KLJUČNE BESEDE

Ljubljana, vila, stavbno podjetje, stanovanjska kultura

SUMMARY

MIDDLE-CLASS VILLAS BETWEEN TWO WORLD WARS IN LJUBLJANA

Villas, which building companies planned and constructed for the wealthier citizen, are a record of a period and way of life between the two World Wars in Ljubljana that is not enough researched. A short characteristic of the operating of one of many building companies, which in that period constructed the middle-class villas in Ljubljana – the Stavbno podjetje Slokan (Building Company Slokan) – reveals social and architectural changes, and presents a part of the mosaic in the field of identifying Slovene housing culture.

KEY WORDS

Ljubljana, villa, building company, housing culture

Po končani secesiji je med obema svetovnima vojnoma nastopilo v arhitekturi prehodno obdobje, ki je vodilo v modernizem. V tem obdobju so se pojavljale počasne, a pomembne spremembe v načinu življenja ljudi in njihovega razmišljanja. Odraz družbenih sprememb se kaže tudi v arhitekturi v smislu redukcije arhitekturnih elementov in dekoracije, ki so zaznamovale arhitekturo v obdobju historičnih neoslogov in secesije.

Eden izmed najbolj aktualnih problemov stavbarstva med obema vojnoma je bil, kako najbolje rešiti zasnovo stanovanja. Na eni strani delavskega, saj se je z gospodarskim razvojem povečal dotok delavstva v mesto, in na drugi strani stanovanja za bogatejše sloje prebivalstva, predvsem izobražence.

Velik delež medvojne gradnje je zato pomenil projektiranje in izvedbo družinskih hiš in vil. To je obdobje razvoja eno ali dvo-družinske hiše – vile, katere arhitektura predstavlja presežek in s tem simbolizira družbeni ugled in zmogljivost investitorja. Nekatere vile, projekti znanih arhitektov in (ali) pomembnih naročnikov so že deležne strokovnih raziskovanj. Predvsem zato, ker so bili projektanti maloštevilni domači ali tuji arhitekti. Domačih arhitektov je bilo sprva malo, saj se je prva generacija slovenskih arhitektov pričela izobraževati v Ljubljani na univerzi v šolskem letu 1920/21. Takrat je imela Ljubljana le eno tehnično fakulteto, na kateri so bile združene skoraj vse tehnične znanosti.¹ Tedanji slovenski arhitekti s Plečnikom na čelu, ki so se šolali na tujem, so bili predvsem usmerjeni v umetniško, formalno-estetsko plat stavbarstva in jih zato niso zanimale profane in manj zahtevne naloge.

Večino naročil za najrazličnejše projekte in gradnje so dobivala stavbna podjetja, ki so bila v obdobju med obema vojnoma precej številčna.

Število arhitektov in stavbnih podjetij v letu 1928 in 1933²

leto	1928	1933
stavbna podjetja	36	63
arhitekti	7	44

Večina stavbnih podjetij je projektirala in gradila meščanske enodružinske in dvodružinske vile za tiste naročnike oziroma investitorje (profesorje, odvetnike, zdravnike, bogate trgovce, posestnike), katerim je finančno stanje omogočalo gradnjo estetske in kvalitetno oblikovane hiše z vrhom po vzoru bogatih meščanskih vil, grajenih v historičnih neoslogih in secesiji.

O teh podjetjih je znanega zelo malo, saj so nji-

hova imena zabeležena le v Adresarjih mesta Ljubljane in okolice. Na nekaterih ohranjenih načrtih vil, ki jih hrani Zgodovinski arhiv Ljubljane, so zapisana tudi imena stavbnih podjetij. Redki ohranjeni dokumenti o delovanju stavbnih podjetij so ostali kot zapuščina v družinah nekdanjih stavbnih podjetnikov, saj se je velika večina dokumentacije uničila ali pa izgubila po drugi svetovni vojni ob nacionalizaciji.

Enodružinska vila

V letih med obema vojnoma zaradi gospodarske krize arhitektom niso pogosto naročali velikih projektov. Prve naloge v privatnih projektnih birojih so bili ponavadi načrti za vile premožnejših meščanov, ki se niso zadovoljili s preprostimi projekti stavbnih podjetij. Zanimivo pa je, da so za nekatera stavbna podjetja, zlasti po letu 1930, risali načrte tudi mladi slovenski arhitekti, ki po koncu študija niso dobili službe, saj je njihov nastop sovpadal s časom gospodarske krize, ki je oteževala uveljavitev. Dve javni ustanovi v Ljubljani, ki sta zaposlovali tudi projektante, sta namreč takrat zelo redko razpisovali nova delovna mesta.³ Zato je dejansko avtorstvo pri takšnem načinu projektiranja nemogoče ugotoviti.

Velik delež medvojne gradnje je pomenil projektiranje in izvedbo družinskih vil. Ta vrsta arhitekture je bila najbolj izvedljiva, saj je vsako posamezno naročilo zagotavljalo tudi izvedbo. Prav individualna arhitektura je bila osnova za zamisli moderne arhitekture, saj je omogočala mnogo svobodnejši pristop po svoji funkciji in sledenju svetovnih smernic.

Na arhitekturnih razstavah po Evropi so prikazovali stilistične in oblikovne rešitve za gradnjo stanovanjskih stavb, na osnovi katerih so se izkristalizirali nekateri tipi hiš, ki so povsem ustrezali družbenemu položaju naročnikov oziroma investitorjev.

Večino enodružinskih vil so projektirali stavbeniki sami s pomočjo tujih predlog in katalogov. Tako je lahko opaziti, da so nekatere ljubljanske vile identične objektom v Gradcu in na Dunaju. Pogosto so se določeni tipi stanovanjskih hiš lahko prilagodili najrazličnejšim socialnim, estetskim in krajevnim zahtevam. Upoštevali so število družinskih članov, poklic in službeni položaj investitorja. Ozirali so se na njihove zahteve po številu, diferenciaciji, velikosti stanovanjskih prostorov in nazadnje tudi notranji opremini. Strankam, ki so naročile zidavo nekega objekta, naj bi načrt delali "zastonj", če pa bi ga naročili pri kakšnem arhitektu, bi ga morali posebej plačati.⁴

¹ Göstl, Srečanja s stavbarji, str. 10.

² Adresar mesta Ljubljane in okolice. Ljubljana : Adana, 1928 in 1933.

³ Göstl, Srečanja s stavbarji, str. 35.

⁴ Pirkovič-Kocbek, Mariborska arhitektura med obema vojnoma, str. 19.

Ob 10-letnici Strokovne zadruge zidarskih mojstrov in študentov v Ljubljani, 22. februarja 1930. Četrty z leve spodaj sedi stavbenik Ivan Slokan, šesti pa stavbenik Matko Curk (zasebna last družine Slokan).

Investitorji, načrtovalci in izvajalci so iskali pejsažne in prostorske kvalitete okolja, zato so pogosto snovali družinske vile v zelenih predmestjih Ljubljane. V prvi polovici 20. stoletja so nastala po položaju imenitnejša naselja enodružinskih vil v Rožni dolini, na Mirju in za Bežigradom. Tu so zidali vile imenitnejši in petičnejši meščani v mirnem in zelenem okolju, daleč od delavskih bivališč, tovarni in mestnega hrupa. Slikovit vtis o takšnem okolju nakazuje sledeči citat: "Čudovita je za Bežigradom pomlad! Sonce ne skopari, sonce tu z bogastvom kar razsiplje. V mestu se hiše še stiskajo v mraz in njihove stene izžarevajo kar nenehoma led in bolni vonj, na vrtovih bežigrajskih pa rože že odpirajo svoje čaše in na grmičevje se obeša zlato in srebro."⁵

Zglede za urbanistično zasnovo in ureditev so našli v idealnih "vrtnih mestih" zahodne Evrope. Mrežo pravokotno segajočih ulic so povzeli po ameriških vzorih. Tako so nastale parcele, velike od 500 do 750 kvadratnih metrov, na katere so postavili prostostoječe vile. Upoštevali so strogo zakonodajo,⁶ ki je določala za najmanjšo oddaljenost

od soseda vsaj 6 metrov, od ceste pa najmanj 5 metrov. Tak sistem je bil imenovan odprt sistem z vrtovi.

Parcele, na katerih so stale vile, niso bile posebno velike, zato je bilo toliko bolj pomembno hortikulturno oblikovanje vrta, saj je bil sestavni del bivalnega prostora. Ureditev vrta je upoštevala zahteve po uporabnosti in čim lažjem vzdrževanju zlasti rastlinskih sestavin. Osrednja avtoriteta takrat sodobnega oblikovanja vrtov je bil krajinski arhitekt ing. Ciril Jeglič, ki je premožnejšim meščanom zasnoval vrt, ki so ga nato redno vzdrževali vrtnarji.

Vrtno ograje so oblikovale gradbene linije ulice in ustvarjale videz sklenjene ulične fasade. Med posameznimi parcelami je bila zasajena živa meja. Glede na estetska načela so se morale ograje skladati s sliko ulice, vrtom in stavbo. Višina zidnega podstavka je smela segati največ 80 cm nad cestni nivo. Zgornji del ograje so sestavljali betonski stebri, med katerimi so bila vmesna polja različno zapolnjena (lesene letve, betonski elementi...). Betonske elemente po načelu transparentnosti so za polnitev tako vrtnih kot balkonskih ograj po šablonah izdelovala gradbena podjetja.

Gradnja enodružinske vile med obema vojnama je zahtevala poleg upoštevanja izkustev grad-

⁵ Plestenjak, Bežigrad, str. 14-15.

⁶ Zakon o gradbeni obrti, ki je bil izdan 26. 12. 1893, je prinesel podrobnejše predpise glede opredelitve del, ki so jih smele opravljati obrtni stavbnih, zidarskih, kamnoseških, tesarskih in vodnjakarskih mojstrov. Določal je način, kako dokazati usposobljenost za posamezne obrti. Koncesije je po tem zakonu podeljevala deželna vlada. Ta zakon opisuje Vlado Valenčič: Ljubljansko stavbeništvo od srede 19. do začetka 20. stoletja. *Kronika*, 18, 1970, št. 3, str. 135-147. S spremembo miselnosti in graditeljsko revolucijo je od 16. 6. 1931 veljal nov

stavbni zakon, ki je bil razglašen v "Službenih novinah" za Kraljevino Jugoslavijo. Stavbni zakon je določal, da mora mesto izdelati regulacijske načrte, oziroma prilagoditi dosedanje. Ta zakon citira ing. arh. Rado Kregar, *Naš dom*, str. 32-37.

bene stroke in modernih tehničnih pridobitev tudi učinkovito in smotno porabo finančnih sredstev. Vsak investitor je zato moral že pred začetkom gradnje sestaviti točen izračun izdatkov in dohodkov. Spekulacije z visokimi obrestmi v osnovo investiranega kapitala na podlagi devalvacije denarja so bile za prenekaterega investitorja lahko usodne. Gradnja enonadstropne vile je namreč potekala zelo hitro, pogosto je bila stavba zgrajena manj kot v letu dni. Zaradi napačnih finančnih predvidevanj investitorjev so bile nekatere vile dane pod hipoteko in so zamenjale lastnika še pred iztekom gradnje ali po nekaj letih. Pogosto se je tudi dogajalo, da so se lastniki v novo vilo vselili, vendar so morali nekatere prostore oddajati podnajemnikom, da so lahko poravnali stroške gradnje in tekočega vzdrževanja.

Stavbe so gradili racionalno in iz kvalitetnega materiala po preizkušenih tehnoloških stavbarskih pridobitvah. Pomembna je bila uporaba izolacijskega materiala, inštalacija vodovoda, kanalizacije in elektrike.

Stilni razvoj enodružinske vile med obema vojnama

Za obdobje med obema vojnama, ki je stilno vodil v modernizem, je značilna močna redukcija fasadne dekoracije. Vse opaznejše so opuščali do tedaj običajno nepotrebno zunanje okrasje: različne profile, štukature in plastike. Dekoracija je postajala skromnejša. Fasadno lupino je pogosto oklepal le zidni venec, ki je poudarjal nadstropja in povezoval zid s streho. Konec tridesetih let je že bila ideal gladka stena z nepoudarjenimi odprtini. Fasade so barvali v pastelnih (največkrat v rumenih in sivih) odtenkih, saj so po takratnih stavbnih zakonih morali predložiti k načrtu hiše tudi barvni vzorec fasade. Fasade so krasila v štukaturni tehniki izdelana imena vil, s katerimi so tudi želeli poudariti imenitnost stavb ali lastništvo (Vila Krka, Vila Ruda itn.).

Zunanji videz stavbe je pomembno oblikovala streha. Sprva štirikapno ali dvokapno streho, prekrito z bobrovci, je konec tridesetih let z razcvetom modernizma zamenjala ravna streha, prekrita z pocinkano železno ali bakreno pločevino. Nekatere ravne strehe so prekrili z betonskimi ploščami in tako pridobili teraso, ki je primerno urejena lahko postala najlepši prostor stavbe.

Cestno fasado vile so poudarjala vhodna vrata preprostih oblik in brez okrasja, le z majhno odprtino, ki jo je zapolnjevala šipa. Vrata je poudarjala nadstrešnica, stebriščna lopa ali stopnice. Okovje na starejših vratih je bilo medeninasto, kasneje pa pokromano.

Notranja vrata v stavbi, sprva še dvokrilna, so nadomestila enokrilna vrata, izdelana z okvirji in

enim, dvema, tremi ali štirimi polnili. Novejša vrata so bila gladka, narejena iz ene plošče in včasih celo drsna.

Okna so bila sprva obrobljena – okenski okvir je bil nakazan kot obroba z zaribanim ometom v beli ali drugačni barvi, kot je bila pobarvana fasada. Za tako poudarjena okna je bilo zelo pomembno, da so bila postavljena po določenem osnem redu ter da so imela glede širine in višine lepa in skladna razmerja. Število in različne oblike oken (kvadratna, pokončna, polkrožna, okrogla) so bila odvisna od namembnosti in velikosti prostora. Starejša okna so bila tridelna ali dvodelna z dvojnimi krili in nadsvetlobami (oberlicht) ter s prečniki in rebrci razdeljena v več polj. Novejša okna so bila bolj podolgovata z manjšim številom prečnikov, ki so jih kasneje, prav tako kot nadsvetlobe, opustili. Okna so postala večja, lahko so segala do tal, nekatera so bila celo drsna. Starejše vile so imele na južni fasadi pogosto nameščena polkna, novejše pa lesene roloje.

Razčlenjenost in namembnost prostorov v enodružinski vili

Enodružinske pa tudi dvodružinske vile so imele le eno nadstropje, saj takratni gradbeni zakoni niso dovoljevali ne višje ne nižje gradnje. Bile so podkletene, izdelano pa so imele tudi podstrešje. Razčlenjenost prostorov v vilah izpričujejo gradbeni načrti, iz katerih je razvidno, da je razporeditev prostorov sledila splošni shemi, ki se je pojavljala pri večini vil, zgrajenih med obema vojnama, z upoštevanjem nekaterih zahtev. V prvi vrsti sta bili zadostna količina svetlobe in zraka v posameznih prostorih.

V kleti je bilo malo stanovanje z eno sobo, kuhinjo in pripadajočimi pritliklinami za "hišnika".⁷ H gornjemu stanovanju hišnega gospodarja je spadala pralnica za pranje perila in likalnica ter shramba za zelenjavo in kurjavo. Premožnejši, ki so imeli centralno kurjavo s toplim zrakom ali toplo vodo, so imeli v kleti tudi kurilnico. V večini vil pa so posamezne prostore ogrevali s pečmi iz pečnic ali železnimi pečmi. Kuhinje je ogrevalo kuhinjsko ognjišče, v kopalnicah so imeli peč, ki je ogrevala hkrati zrak in vodo.⁸

Iz kleti v pritličje so vodile stopnice, zgrajene iz kamna ali železobetona. V pritličju so bili: kuhinja s shrambo, jedilnica, salon in garderoba s straniščem. Obe sobi, obrnjeni proti jugu, sta bili predeljeni s steno, ki je imela široko vratno odprtino z dvokrilnimi ali drsnimi, s steklom kasetiranimi vrati.

⁷ Rado Kregar: Enodružinska vila, večstanovanjska hiša. Arhitektura, 9-10, 1932, str. 246-151.

⁸ Rado Kregar: Naš dom – Kako ga gradimo, III. del. Ljubljana: "Žena in dom", 1937, str. 83-86.

Vila na Pleteršnikovi 11 na fotografiji iz leta 1939 (zasebna last).

Salon (dnevna soba) je imel pogosto loggio, veliko oken ali pa celo izhod na zimski vrt. Vsaka soba je imela svoj dostop iz predsobe.

Iz pritličja so v prvo nadstropje vodile lesene hrastove stopnice. Izpeljava in izvedba stopnic, stopniščne ograje ter stopniščna obloga so bili posredni pokazatelji premoženjskega stanja lastnika. V prvem nadstropju so bili spalnica staršev, spalnice otrok, kopalnica, stranišče in garderoba. Iz spalnice staršev, obrnjene proti jugu, so vodila vrata na balkon. Na podstrešju je bila majhna sobica za služkinjo, soba za goste in soba za sušenje perila.

Oblikovanje in notranja oprema prostorov je bila poleg razporeditve prostorov tista, ki je bila pogosto načrtovana do podrobnosti in je bila pokazatelj premoženjskega stanja lastnikov vile. Bolj premožni meščani so imeli originalne kose pohištva preteklih slogov, ki so dopolnjevali novo funkcionalno pohištvo enostavnih in preprostih oblik, izdelano po načrtih arhitektov v najboljših mizarskih delavnicah. Manj premožni so pogosto opremljali svoje domove z imitiranim pohištvom preteklih slogov. Imitiranje je postalo vsesplošen pojav, saj je navidezen sijaj zadovoljeval potrebo in željo po umetnosti in to za najnižjo ceno.

Glede na dejstvo, da je bila gradnja vile velika investicija, vzdrževanje pa zelo drago, so nekatere družine pod svojo streho sprejele podnajemnike, da bi z njihovim prispevkom znižale stroške. Zato so stanovanje v kleti, namenjeno za "hišnika" oziroma družino, ki je skrbela za gospodarja (kuhanje, pranje in likanje perila, pospravljanje, delo na

vrtnu...), dajali v najem tistim družinam, ki si niso mogle privoščiti svojega stanovanja. Lastniki nekaterih vil so morali pogosto tudi kasneje spreminjati namembnost posameznih prostorov, tako da so lahko eno ali več sob namenili podnajemniškim družinam, kuhinjo in sanitarije pa so imeli skupne z lastnikom. Tako so se pogosto družinske vile spreminjale v (več)stanovanjske objekte.

Stavbenik Ivan Slokan in njegovo podjetje

Gradbena dejavnost je bila med obema svetovnima vojnoma, ko sta cveteli podjetniška in obrtna dejavnost, zelo živahna. V tem obdobju so imeli domači stavbni mojstri pomembno vlogo pri nastanku večjega števila eno- in dvodružinskih vil.⁹

Eno izmed večjih in pomembnejših stavbnih podjetij (gradbenih podjetij), ki je delovalo med obema vojnoma v Ljubljani, je bilo Stavbno podjetje Slokan, katerega lastnik je bil Ivan Slokan.¹⁰ Pomembno vlogo za njegovo odločitev, da postane zidar, zidarski mojster in kasneje stavbni mojster, je imela družinska tradicija – zidarja sta bila že oče in stari oče.

⁹ Katarina Kobilica in Andrej Studen sta napisala mikrozgodovinsko študijo z naslovom: Volja do dela je bogastvo, ki pripoveduje o delu in življenju ljubljanskega stavbnega podjetnika Matka Curka (1885-1953), ki je bil sodobnik Ivana Slokana.

¹⁰ Biografski podatki so povzeti po intervjuju z Miranom Sattlerjem in dopolnjeni z navedbami stavbenikovega sina, ing. Vlada Slokana, april 2001.

Med vilami za Bežigradom (Naš Bežigrad. Ljubljana, 1940).

Ivan Slokan je bil rojen leta 1892 v prleški vasi Lahonci pri Ljutomeru. Po končani osnovni šoli, ki jo je obiskoval v pet kilometrov oddaljenem Sv. Tomažu, je delal pri očetu v Ormožu. Po treh letih vajenstva je dobil spričevalo in postal zidar. Pred prvo svetovno vojno je največ delal v Varaždinu, dokler ni leta 1913 odšel v Ljubljano, kjer je do leta 1914 obiskoval tečaj na Državni obrtni šoli. Po končanem tečaju je odšel na delo v Sarajevo in pozneje v Celje. Ob začetku prve svetovne vojne je bil potrjen za vojaka, vendar ni bil vpoklican, zato se je zaposlil v strojni tovarni. Kmalu se mu je ponudila priložnost za dela delovodje pri gradnji naselja za begunce iz Galicije, nato pa delo glavnega polirja – nadzornika pri gradnji zgradb tovarne Boellerwerke v Kapfenbergu, kjer je ostal do konca vojne.

Po končani prvi svetovni vojni se je znova vrnil v Ljubljano. Stanoval je v mali podnajemniški kletni sobi v vili Adolfa Lea Dukiča (kasnejši Vidmarjevi vili) v Rožni dolini. Iz želje po boljšem znanju je v letih 1918 do 1920 nadaljeval šolanje na Stavbni obrtni šoli v Ljubljani. Šolo je obiskoval v zimskih mesecih, v poletnih pa je delal kot zidar. Ves čas je živel v pomanjkanju, saj mu je le skromno življenje omogočalo šolanje. Po končanem šolanju je na izpitu pridobil naziv zidarskega mojstra in s tem pravico do samostojnega opravljanja obrti.

Svoje podjetje s sedežem na Vodmatu 7a je Slokan ustanovil leta 1920. Istega leta se je mladi podjetnik poročil, dobil sina Milana in čez dve leti še sina Vlada. Od leta 1923 pa do 1928 je imel

sedež podjetja na Študentovski ulici 7 v Ljubljani. Živel so tradicionalno družinsko življenje. Žena je vodila gospodinjstvo, stavbenik pa je dneve preživljal na gradbiščih, saj je dobival vedno več naročil. Leta 1928 si je zgradil enodružinsko vilo na Kolezijski ulici 7 v Trnovem (Krakovsko predmestje), v kateri je imel tudi pisarno. Stavbni mojster je postal leta 1936, ko je po opravljenem izpitu v Beogradu dobil koncesijo stavbnega mojstra in s tem tudi več pooblastil za gradnjo objektov. Njegovo podjetje je projektiralo in gradilo enodružinske in dvodružinske vile ter meščanske večstanovanjske hiše v Ljubljani in drugih mestih. Od leta 1920 do 1948 je Stavbno podjetje Slokan zgradilo več kot 300 različnih objektov.

Gradbeno podjetje je delovalo do 10. junija 1948, ko je bilo črtano iz registra obrti, dejavnost pa prenešana na poverjeništvu za gradnje.¹¹ Pri nacionalizaciji podjetja je bila uničena vsa dokumentacija podjetja.

Ivan Slokan je po drugi svetovni vojni delo nadaljeval pri Gradisu, na Ministrstvu za gradnje, na Mestni občini Ljubljana in pri Železniški direkciji. Življenjska pot Ivana Slokana se je začela v skromnem kmečkem okolju, se nadaljevala po poti navzgor od vajenca – zidarja, polirja, delovodje, zidarskega mojstra, stavbnega mojstra, ki se je po premoženju povzpел v svet meščanstva, in končala leta 1984.

¹¹ ZAL, Register obrti, Kodeks 20.

Izvedba projekta

Stavbeniki, ki so se hoteli med obema vojnama uveljaviti, so morali imeti poleg strokovne usposobljenosti tudi kapital. Le tisti stavbni mojstri, ki so imeli zadostna obratna sredstva, so dosegli večji obseg gradbene dejavnosti in so se lahko prijavljali na različne natečaje. Da bi si zagotovili gradbeni material (pesek, prod, opeko) pod ugodnimi pogoji, so imeli nekateri ljubljanski stavbeniki svoje gramoznice, opekarne in celo kamnolome. S strokovno usposobljenostjo in gradbenim materialom so lahko sodelovali na različnih natečajih za gradnjo objektov in izvajali tudi večja stavbna dela.

Stavbno podjetje Slokan je imelo v lasti tri kamnolome, iz katerih so dobivali potrebni gradbeni material. Dva večja kamnoloma sta bila v Podpeči in Preserju, manjši pa pri Škofljici. Iz Podpeči in Preserj so dobivali pesek in manjše kamnite bloke sivega apnenca. Grobo obdelane manjše kamnite bloke sivega apnenca, najpogosteje pravilnih oblik, velike približno 40 x 40 cm, so uporabljali v več namenov. Z njimi so obdajali spodnje dele fasad – cokle, vrtne ograje ali pa kamen uporabljali za izdelavo robnikov in stopnic pri ureditvi vrtov.

Zanimiv je bil tudi transport gradbenega materiala iz kamnolomov, ki so bili od gradbišč v Ljubljani za tiste čase kar precej oddaljeni. Iz kamnolomov v Podpeči in Preserju so gradbeni material prevažali z malo železnico do Ljublanice, od tu pa z dvema velikima čolnoma po reki do Ljubljane. Pot so nadaljevali s konjskimi vpregami, ki so vlekle material do gradbišč.

Stavbenik Slokan je leta 1928 opravil tudi vozniški izpit in si tri leta kasneje kupil avto znamke Renault, s katerim se je vozil do gradbišč, primeren pa je bil tudi za prevoz materiala. Leta 1939 si je kupil še kamion, ki je omogočal lažji prevoz gradbenega materiala. Skladišče gradbenega materiala (predvsem peska) je imel v veliki lopi, poleg katere so bile še lopa za stavbni les in modele za gradbene elemente (ograje), apnenica in garaža, vse pa je stalo na parceli poleg stanovanjske vile na Kolezijski ulici.¹²

Gradnjo stavbe so pričeli z odobritvijo prošnje za izdajo stavbnega dovoljenja in priloženega načrta, ki ga je predložil investitor na Mestnem gradbenem uradu v Ljubljani. Po geodetski izmeri in določitvi stavbne črte in nivela zgradbe se je šele lahko pričela gradnja. V času intenzivnega razcveta gradbeništva do konca tridesetih let je gradbeno podjetje zaposlovalo tudi do sto delavcev. Število delavcev se je med letom spreminjalo, saj jih je bilo pozimi zaposlenih le deset, ki so bili

stalni zidarji, izučeni v Gradbenem podjetju Slokan. Med gradbeno sezono je bilo zaposlenih povprečno od trideset do štirideset delavcev, večino ma Prlekov, sezonske pogodbe pa je stavbenik sklepal tudi z delavci, ki so prihajali iz Bosne.

Področje stavbenikov je poleg izvedbe objektov obsegalo tudi projektiranje celote in vseh detajlov. Mojster Ivan Slokan je v pisarni na Kolezijski ulici 7 projektiral eno- in dvodružinske vile za ljubljanske meščane, kasneje pa tudi večstanovanjske stavbe. Leta 1936 je naredil tudi načrt adaptacije kopališča v zdravilišču Topolšica. Projektiral je večinoma sam. Vsak izdelan načrt je bil originalen, narejen z upoštevanjem želja investitorjev. Načrt je obsegal načrt stavbe z razporeditvijo notranjih prostorov in načrt vrtne ograje. Načrte mu je pomagala risati zelo dobra tehnična risarka Zdenka Pipenbacher.¹³ Premožnejšim investitorjem so vile projektirali arhitekti Domicijan Serajnik, Ivan Zupan in Rado Kregar, s katerimi je Ivan Slokan tudi sodeloval pri izvedbi projekta.

Krajši čas je pri nekaterih projektih sodeloval s stavbnim podjetjem Svetina, ki je imelo svojo pisarno na Gosposvetski ulici 6a v Ljubljani. Lastnik tega podjetja je bil Ivan Svetina. Kratkotrajno sodelovanje je razvidno iz nekaterih načrtov za gradnjo vil v Ljubljani, ki so označeni z žigom: gradbeno podjetje Slokan – Svetina, družba z.o.s. Ljubljana. Tesarska dela pri gradnjah je opravljal tesar Anton Šteblaj. Pri zaključnih delih je sodeloval s štukaterjem Ludvikom Krulcem, ki je bil po izobrazbi kipar, in pleskarjem Valentinom Vojsko ter pleskarskim pomočnikom Blažem Šebenikom.¹⁴

Po dograditvi stavbe je moral investitor zaprositi še za uporabno dovoljenje. Izdano je bilo po ogledu stavbne komisije Mestnega načelstva ljubljanskega kot stavbnega oblastva I. stopnje na licu mesta. Komisijskega ogleda so se udeležili gradbeno pravni referent mestnega načelstva in vodja stavbno komisijskega ogleda, zastopnik mestnega gradbenega urada kot tehnični izvedenec, zastopnik mestnega fizikata kot zdravstveni izvedenec, zastopnik občine, investitor in stavbenik (zidarski mojster).¹⁵ Stavbna komisija je napravila zapisnik z ugotovitvami, šele nato so se v stavbo lahko vselili stanovalci.

¹³ Navedbe ing. Vlada Slokana, april 2001.

¹⁴ Navedbe ing. Vlada Slokana, april 2001.

¹⁵ ZAL, Zapisnik, katerega je sestavila stavbna komisija Mestnega načelstva ljubljanskega kot stavbnega oblastva I. stopnje ob komisijem ogledu ob končani gradnji (priloga k načrtom).

¹² Navedbe ing. Vlada Slokana, april 2001.

Nekaj primerov vil, ki jih je projektiralo in zgradilo Gradbeno podjetje Slokan v času med obema vojnama

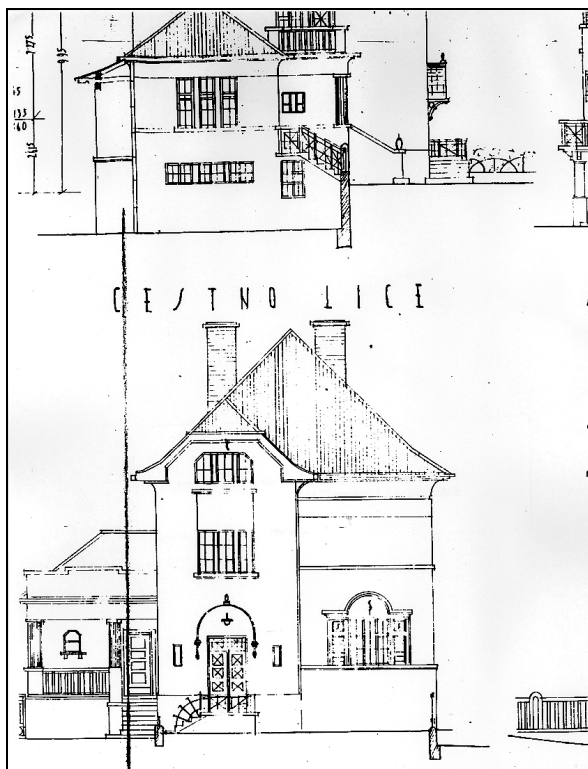
*Enodružinska vila g. I. Slokan*¹⁶

Ulica: Kolezijska ulica 7, Ljubljana

Leto izgradnje: 1928

Avtor in izvajalec: Ivan Slokan, Stavbno podjetje, Ljubljana

Investitor: Ivan Slokan (zidarski mojster)

Načrt za cestno fasado enodružinske vile Ivana Slokana, Kolezijska 7, Ljubljana (ZAL)

Stavbni mojster Ivan Slokan si je leta 1928 zgradil enodružinsko vilo v k.o. Trnovsko predmestje v Ljubljani. Vila je bila načrtovana in gradjena po takratnih predpisih, ki so dovoljevali le gradnjo enonadstropne izvedbe. V vili je živel stavbni mojster z družino, ženo in dvema sinovoma. Na zahodnem delu je bila pisarna s posebnim vhodom, ki ga je poudarjala veranda. Vhod v vilo je s cestne strani poudaril kovinski nadstrešek, okna pa nevpadljiva dekoracija. Vzhodno, zahodno in južno stran vile poudarjajo balkoni, tako da je stavba kljub osnovni kubičnosti delovala zelo razgibano in bogato.

¹⁶ ZAL, Mesto Ljubljana, gradbena registratura, REG VI, Načrt enodružinske vile g. I. Slokan, stavbni podj., v Ljubljani, Kolezijska ul. 7, 1928, k.o. Trnovsko predmestje, parcela 201/2.

*Enodružinska vila ga. A. Rozman*¹⁷

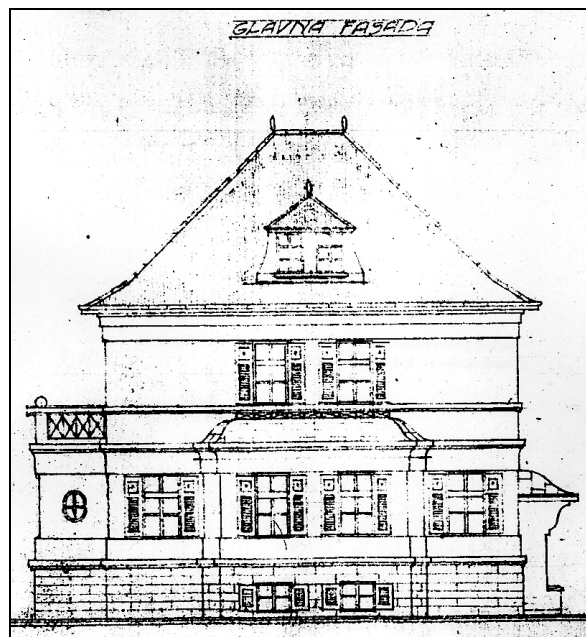
Ulica: Pleteršnikova ulica 9, Ljubljana

Leto izgradnje: 1929

Avtor: arh. Ivan Zupan, Gradbeno podjetje Slokan – Svetina, družba z.o.z., Ljubljana

Izvajalec: "Gradidom", stavbena družba z.o.z., Ljubljana, Gradbeno podjetje Slokan – Svetina, družba z.o.z., Ljubljana

Investitor: Angela Rozman, Kongresni trg 13, Ljubljana (posestnica)

Načrt za južno fasado enodružinske vile Angele Rozman, Pleteršnikova 9, Ljubljana (ZAL)

Izvedba stanovanjske vile ne sledi popolnoma prvotnemu načrtu, ker je med gradnjo prišlo do nekaterih sprememb zaradi zamenjave izvajalcev. Reprezentativnost in kvalitetno oblikovano arhitekturo kažeta loggii, ki sta postavljeni na cestno fasadno os simetrično. Nad južno loggio je balkon, nad severno pa polzvonasta lesena konstrukcija, prekrita z železno pločevino – enako konstrukcijo ima nadstrešek na vhodnih vratih. Dvokrilna kasetirana okna na južni strani zastirajo polkna. Na zahodni strani vile je bila prizidana še garaža, kar nakazuje na nekdanje bogate lastnike vile. V urejenem vrtu, ki je obdajal vilo, je bil tudi manjši ribnik.

V vili je po izgradnji leta 1931 živela štiričlanska družina državnega uradnika Rudolfa Rozmana, s kuharico in slugo ter dvema podnajemnikom.¹⁸ Iz podatkov za leto 1940 pa je razvidno,

¹⁷ ZAL, Mesto Ljubljana, gradbena registratura, REG VI, Načrt vile za ga. Angelo Rozman v Ljubljani, Pleteršnikova 9, 1929, Kapucinsko predmestje, parcela 20/51.

¹⁸ ZAL, Popis prebivalstva dne 31. marca 1931, Družinski

da se je enodružinska vila spremenila v večstanovanjski objekt, saj so v njej živele tri družine.¹⁹

*Dvodružinska vila ga. A. Vojska*²⁰

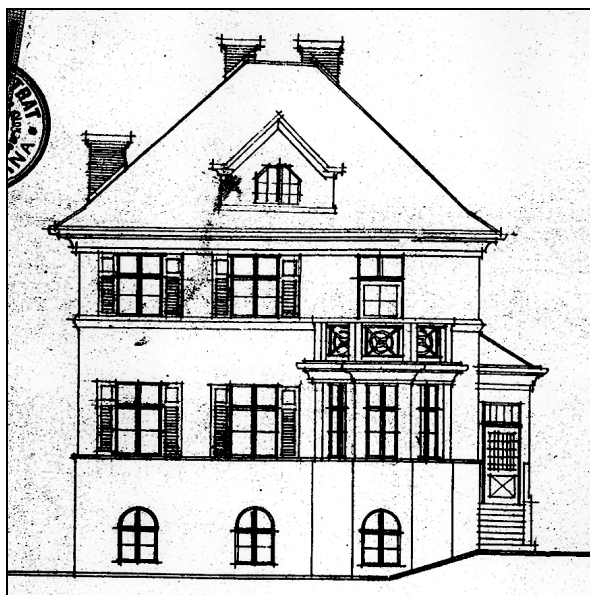
Ulica: Pleteršnikova ulica 11

Leto izgradnje: 1929

Avtor: Gradbeno podjetje Slokan - Svetina, družba z.o.z., Ljubljana

Izvajalec: Gradbeno podjetje Slokan - Svetina, družba z.o.z., Ljubljana

Investitor: Angela Vojska, Novo mesto

Načrt za južno fasado dvodružinske vile Angele Vojska, Pleteršnikova ulica 11, Ljubljana (ZAL)

Za izgradnjo vile Angele Vojska v Kapucinskem predmestju obstajata dva načrta. Prvega za izgradnjo enonadstropne dvodružinske vile na Pleteršnikovi ulici v Ljubljani je leta 1928 izdelalo stavbno podjetje, katerega lastnik je bil Angelo Battelino, mestni stavbenik, ki je imel podjetje na Knezovi ulici 32 v Ljubljani. Dvodružinska vila je bila zasnovana precej reprezentativno, z zelo poudarjeno cestno fasado. Do izvedbe tega načrta ni prišlo, verjetno zaradi previsokih stroškov izgradnje. Nov, manj reprezentativni načrt je nato izdelalo Stavbno podjetje Slokan – Svetina. Iz načrta je razvidna členitev notranjščine po shemi enodružinske vile, namenjena pa je bila dvema družinama.

Že po izgradnji vile sta v njej, poleg petčlanske

družine poštno-telegrafskega uradnika Vladimirja Vojske, živeli še dve družini.²¹ Zaradi slabega gospodarjenja investitorke Angele Vojska je vila v nekaj letih pridobila hipoteko in bila leta 1936 prodana novemu lastniku. Kupila jo je štiričlanska družina računskega inšpektorja kr. ban. uprave s sorodnico. V njej so živeli s služkinjo ter podnajemnico. V kleti pa je stanovala podnejemniška družina.²² Novi premožnejši lastniki so uredili tudi vrt, ki ga je zasnoval krajinski arhitekt ing. Ciril Jeglič.

*Dvodružinska vila g. prof. S. Kranjca*²³

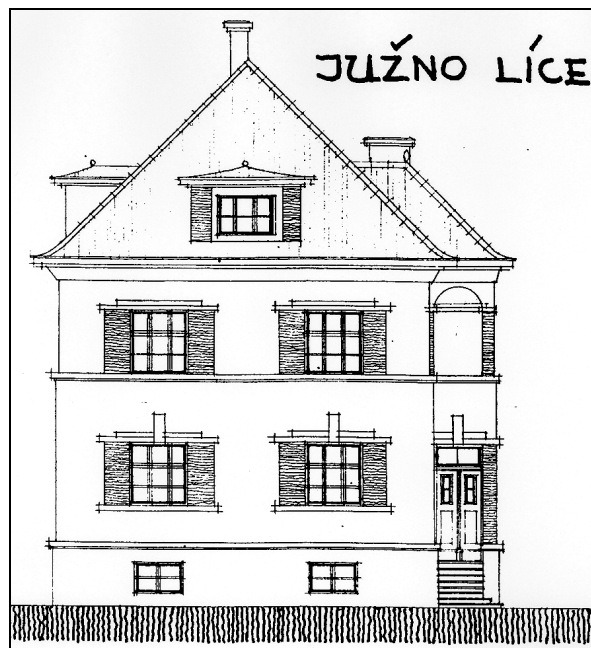
Ulica: Costova 14 (danes Jakšičeva ulica 14), Ljubljana

Leto izgradnje: 1930

Avtor: arh. Ivan Zupan

Izvajalec: Gradbeno podjetje Slokan – Svetina, družba z.o.z., Ljubljana

Investitor: Silvo Kranjec, Poljanski nasip 8, Ljubljana (profesor)

Načrt cestne fasade stanovanjske vile prof. Silva Kranjca, Costova ulica 14, Ljubljana (ZAL)

čprav je bila vila zgrajena kot dvodružinska, je v njej živel profesor Silvo Kranjec, ki je opravljal delo prosvetnega inšpektorja banske uprave, s svojo ženo in štirimi otroki. Zasnova za dvodru-

listi 26, št. 33500-34759, Pleteršnikova ulica, Družinski list 20.

¹⁹ *Naš Bežigrad*, str. 168.

²⁰ ZAL, Mesto Ljubljana, gradbena registratura, REG VI. Načrt vile za ga. Angelo Vojska, Pleteršnikova ulica 11, 1929, Kapucinsko predmestje, parcela št. 51/22.

²¹ ZAL, Popis prebivalstva dne 31. marca 1931, Družinski listi 26, št. 33500-34759, Pleteršnikova ulica, Družinski list 23.

²² *Naš Bežigrad*, str. 168.

²³ ZAL, Mesto Ljubljana, gradbena registratura, REG VI, Načrt dvostanovanjske vile za g. prof. Silva Kranjca, Costova ulica 15, 1930.

žinsko vilo je verjetno izhajala iz dejstva, da si je profesor želel veliko družino. Členitev prostorov sledi shemi dvodružinske vile.

Enodružinska vila za g. V. Vrhunca
Ulica: Gorupova ulica 20 (danes Barjanska cesta 3), Ljubljana
Leto izgradnje: 1933
Avtor: (v ZAL ni ohranjenih načrtov)
Izvajalec: Stavbno podjetje Slokan²⁴
Investitor: dr. Vinko Vrhunec (pravnik in ravnatelj Trboveljske premogokopne družbe)

Enonadstropna vila v Krakovskem predmestju je bila projektirana popolnoma modernistično. Investitor, takrat eden najbogatejših meščanov, je želel imeti vilo, zasnovano po najnovejših trendih evropske arhitekture.

Cestna fasada je obogatena z nizom štirih fresk, ki se nahajajo med okenskimi nišami v prvem nadstropju. So delo slikarja, grafika in restavratorja Mirka Šubica,²⁵ ki je s freskami poslikal več fasad ustanov in stanovanjskih hiš v Ljubljani. Freske na Vrhunčevi vili prikazujejo personifikacije štirih letnih časov (pomlad, poletje, jesen, zima). Fasado zaključujejo na vrhu štiri majhna okrogla okna. Strešna konstrukcija je zelo nizka in se približuje ravni strehi. Na vrtni strani vile so v pritličju do tal segajoča okna, ki omogočajo dostop na veliko teraso, ki se razteza vzdolž celotne vile. S terase so v dveh smereh speljane stopnice na vrt, sredi katerega je bil večji bazen.

Enodružinska enonadstropna vila za g. dr. Edvarda Jemec-a na parceli št. 99/18 v Tobačni ul. Ljubljana²⁶

Ulica: Tobačna ulica 6, Ljubljana (danes Tivolska cesta 4)

Leto izgradnje: 1935

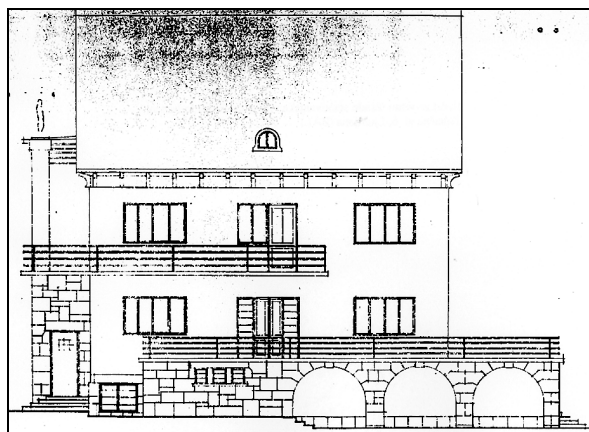
Avtor: Stavbenik Ivan Slokan, Ljubljana, Kolezijska ul. 7

Izvajalec: Ivan Slokan, gradbeno podjetje, Ljubljana, Kolezijska ul. 7

Investitor: dr. med. Edvard Jemec, Tržaška cesta 1, Ljubljana (zdravnik)

Enodružinska enonadstropna vila je bila zasnovana zelo reprezentativno. Zunanjščina vile je že modernistična, s skrbno urejenim vrtom, na katerem je bil tudi bazen. Členitev prostorov v vili, ki

nekoliko odstopa od splošne sheme, kaže na premožnejšega investitorja. Posebno zanimiva je členitev prostorov v kleti, kjer so garaža za avto, pralnica, prostor za centralno kurjavo, shramba, soba za dve služkinji in velika kuhinja. Kuhali so v kleti, hrano pa dostavljali po posebnem jašku v veliko jedilnico v pritličju. Poleg jedilnice so bile otroška soba oziroma igralnica, soba za goste, garderoba in stranišče. V prvem nadstropju so bile poleg spalnice, zelo velike kopalnice, garderobe in predsobe še tri sobe.

Načrt za vrtno fasado stanovanjske vile g. dr. Edvarda Jemca, Tobačna ulica 6, Ljubljana (ZAL)

Enodružinska hiša za g. Slokana²⁷

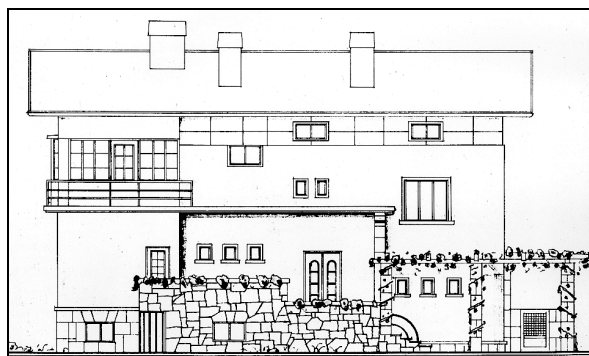
Ulica: Kolezijska ulica 9, Ljubljana

Leto izgradnje: 1940

Avtor: Ivan Slokan, pooblaščen graditelj Ljubljana, Kolezijska ul. 7

Izvajalec: Ivan Slokan, pooblaščen graditelj Ljubljana, Kolezijska ul. 7

Investitor: Ivan Slokan, Kolezijska 7, Ljubljana (stavbenik)

Načrt za dvoriščno fasado stanovanjske vile Ivana Slokana, Kolezijska 9, Ljubljana (ZAL)

²⁴ Po navedbah ing. Vlada Slokana, april 2001.

²⁵ Marjan Mušič: Mirko Šubic. *Enciklopedija likovnih umjetnosti*, 4, Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1966, str. 382.

²⁶ ZAL, Mesto Ljubljana, gradbena registratura LJU-439, REG VI, Načrt enodružinske vile za g. dr. Edvarda Jemca, Tobačna 6, 1935, Gradišče predmestje, parcela 99/18.

²⁷ Načrt enonadstropne hiše za g. Slokana Iv. Stavbenika, Kolezijska ul. 9, k.o. Trnov. pred. ob Kolezijski ul. V Ljubljani, parcela 201/2, družinska zapuščina.

Leta 1940 si je stavbenik Ivan Slokan sezidal novo, moderno, bolj reprezentativno zasnovano vilo za svojo družino na sosednji parceli poleg njihove že obstoječe vile. Stare vile ob izgradnji nove ni več potreboval, zato jo je prodal. Vila je bila zasnovana v več nivojih s poletažami in ni več sledila splošni shemi členitve notranjosti. V kleti ni bilo več "hišnikovega" stanovanja, na podstrehi pa ne sobe za služkinjo, kar nakazuje spremenjen način življenja. V pritličju sta bili velika pisarna in arhiv, poleg kuhinje pa t.i. kmečka soba, v kateri se je zbirala vsa družina. Notranjo opremo je po takratnih modnih trendih zasnoval arh. Domicijan Serajnik. V prvem nadstropju so bile spalnice in velika veranda, spremenjena v zimski vrt. Vilo so ogrevali s centralno kurjavo. Moderen način življenja se je izkazoval tudi s posedovanjem avtomobila, telefona in radijskega sprejemnika.²⁸

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana

Popis prebivalstva dne 31. marca 1931, Družinski listi 26, št. 33500-34759

Register obrti, Kodeks 20

REG VI, Gradbeni načrti za hiše:

Jemec dr. Edvard, Tobačna 9, Ljubljana

Kranjec Silvo, Costova ulica 14, Ljubljana

Rozman A., Pleteršnikova ulica 9, Ljubljana

Slokan Ivan, Kolezijska 7, Ljubljana

Vojska Angela, Pleteršnikova ulica 11, Ljubljana

Adresar mesta Ljubljane in okolice. Ljubljana :

Adana, 1928

Adresar mesta Ljubljane in okolice, Ljubljana :

Adana, 1933

LITERATURA

Göstl, Pavel: *Srečanja s stavbarji.* Radovljica : Didakta. 1996.

Kobilica, Katarina in Studen, Andrej: *Volja do dela je bogastvo : mikrozagodovinska študija o ljubljanskem stavbnem podjetniku Matku Curku (1885-1953) in njegovi družini.* Ljubljana : Nova revija (Zbirka Korenine), 1999.

Kregar, Rado: Enodružinska vila, večstanovanjska hiša. *Arhitektura*, 9-10, 1932, str. 246-251.

Kregar, Rado: *Naš dom – Kako ga gradimo, III. del.* Ljubljana : "Žena in dom", 1937.

Mušič, Marjan: Mirko Šubic. *Enciklopedija likovnih umjetnosti* 4. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod, 1966.

Naš Bežigrad. Ljubljana, 1940.

Pirkovič – Kocbek, Jelka: Mariborska arhitektura med obema vojnoma. *Sinteza*, 1978, št. 43, 44.

Plestenjak, Jan: Bežigrad. *Naš Bežigrad.* Ljubljana, 1940.

Sattler, Miran: Znanec iz sosednje ulice, *Nedeljski dnevnik*, 12. 12. 1982.

Valenčič, Vlado: Ljubljansko stavbeništvo od srede 19. do začetka 20. stoletja. *Kronika*, 18, 1970, št. 3, str. 135-147.

USTNI VIR

Vlado Slokan, sin stavbenika Ivana Slokana, april in maj 2001.

²⁸ Navedbe ing. Vlada Slokana, maj 2001.

ZUSAMMENFASSUNG

Bürgerwillen in der Zwischenkriegszeit in Ljubljana

Nach dem Ende der Sezession fing in der Zwischenkriegszeit in der Architektur eine Übergangsperiode an, die zum Modernismus hinführte. In diesem Zeitraum setzen langsam bedeutende Veränderungen auch in der Lebens- und Denkart der Menschen ein. Die gesellschaftlichen Veränderungen spiegeln sich auch in der Architektur wider, und zwar im Sinne einer Reduktion der Architekturelemente, der Dekoration, der Gliederung und Zweckhaftigkeit der Wohnräume in Einfamilienhäusern - den Villen.

Einen wesentlichen Teil der Zwischenkriegsbauten machten die Projektierung und Errichtung von Villen für wohlhabendere Bevölkerungsschichten aus, vor allem Vertreter der Bildungsschicht (Ärzte, Anwälte, Professoren, Besitzer ...). Die meisten Aufträge für verschiedenartige Projekte und den Bau von Villen erhielten zahlreiche Bauunternehmen. Ihre Projekte entwarfen sie mit Hilfe von fremden Vorlagen und Katalogen und paßten diese an verschiedenartige soziale, ästhetische und lokale Erfordernisse an unter Berücksichtigung der Zahl der Familienmitglieder, des Berufs und der Stellung des Bauherrn.

Investoren, Projektanten und Bauunternehmen nutzten oft landschaftliche und räumliche Vorzüge. Aus diesem Grund wurden Villen in den grünen

Vorstädten von Ljubljana angelegt. In der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts entstanden vornehme Villensiedlungen in Rožna dolina, Mirje und Bežigrad.

Eines der größeren Bauunternehmen in Ljubljana war *Stavbno podjetje Slokan*, dessen Eigentümer Ivan Slokan war. Er setzte die Familientradition fort und stieg vom Mauerergesellen zum Polier, Werkmeister, Mauerermeister und Baumeister empor. Mit Hilfe seines Fachwissens und Kapitals projektierte und baute er in der Zwischenkriegszeit Villen sowie Bürgerhäuser mit mehreren Wohnungen.

Die Villen wurden gemäß den damaligen Baugesetzen gebaut unter Berücksichtigung der damaligen Richtlinien der modernistischen Architektur. Sie hatten nur ein Geschoß, waren unterkellert, das Dachgeschoß wurde ausgebaut. Die Raumverteilung der Villen geht aus den Bauplänen hervor, denen man entnehmen kann, daß die Raumanordnung einem allgemeinen Schema folgte. Im Hinblick auf die Tatsache, daß der Bau einer Villa eine große Investition darstellte und die Instandhaltung sehr teuer war, nahmen einige Familien Untermieter auf. Dies hatte eine Veränderung der Zweckbestimmung der einzelnen Räume zur Folge, wurden doch ein oder mehrere Zimmer für die Untermiete bestimmt.

Einige hier vorgestellte Villenpläne spiegeln die Entwicklungszeit der Familienvillen wider als Mehrwohnungsobjekt wohlhabenderer Familien. Die Villenarchitektur hatte einen Prestigewert und symbolisierte das gesellschaftliche Ansehen des Bauherrn sowie die Wohnkultur in der Zwischenkriegszeit.